

О. В. Семенюк
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
доц. Зорницький А. В.

Процеси взаємного запозичення лексичних одиниць в німецькій та англійській мовах

Запозичення як процес є властивим для кожної мови та невід'ємним для лексичного складу німецької мови особливо, тому ця тема завжди важлива й актуальна, оскільки жива мова – це явище, яке постійно розвивається. Поповнення лексики – історично неминучий процес, необхідний для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства в спілкуванні, розвитку та збагаченні культури народу. Запозичення лексики однієї мови іншою є закономірним наслідком мовних контактів в історії розвитку будь-якої мови. Якщо у минулому збагачення словникового складу німецької мови відбувалося переважно як запозичення з латинської, а пізніше – французької мов, то вже в XIX ст. джерелом нових запозичень стала англійська мова [6]. Вона продовжує впливати на німецьку й сьогодні. Як відомо, між близько спорідненими німецькою та англійською мовами з різних причин віддавна існували тісні зв'язки, що призвели до появи значної кількості німецьких запозичень у складі сучасної англійської мови, та ще більшої кількості англійських слів – у німецькій. Отож, метою статті є дослідження таких запозичень в діяхронії та в синхронії.

Англійські запозичення в німецькій мові відомі з XV ст. Багато лінгвістів пояснювали їх появу значними суспільно-політичними подіями, зокрема Англійською буржуазною революцією та ін. Дослідники звертали увагу на стабільне зростання кількості англійських запозичень у німецькій мові. Наприклад, К. Хеллер вважає, що в 1862 р. у німецькій мові існувало 148 англіцизмів, у 1899 р. – 392 таких одиниці, у 1909 р. – близько 900. Б. Карстенсен: у трьох німецьких газетах за 1910 р. було зафіксовано 19 англо-американізмів, у 1930 р. – 14 [3].

Інтенсивний вплив англо-американізмів спостерігався після Другої світової війни. Цій тенденції сприяв поділ території Німеччини на окупаційні зони, дві з яких займали США і Великобританія, внаслідок чого між цими державами і ФРН

існувала тісна політична, економічна та культурна взаємодія. Усі англо-американські запозичення, що прийшли в німецьку мову після 1945 р., уже фізично не могли бути зафіксованими в таких відомих німецьких лексикографічних джерелах, як словник Дудена [4]. В останні два десятиріччя спостерігається справжній бум англо-американських запозичень у німецькій мові. Це явище привертає до себе неабияку увагу лінгвістів, про що свідчить велика кількість публікацій і досліджень, що констатують зростання кількості англо-американських запозичень.

Перші німецькі запозичення в складі англійської мови відносяться до XVI століття. У цей період були запозичені слова, що стосуються торгівлі, військової справи, назви деяких рослин, назви окремих професій, соціальних станів тощо. Наприклад: halt ('стій!'), Lance-knight ('ландскнехт'), kreuzer ('крейцер, назва монети'), junker ('юнкер'). Вже в XVI столітті в Англії починається активна розробка рудних родовищ, розвивається металургія. Німеччина на той час була передовою країною в сфері гірничої справи та металургійної промисловості, а тому з Німеччини до Англії прибували численні фахівці [9]. Цілком імовірно, що в результаті безпосереднього спілкування з людьми, які говорили німецькою мовою, відбувалося спочатку усне запозичення німецьких слів. У письмових документах ці слова з'являються не раніше XVII століття. Такі терміни гірничорудної промисловості, як zinc, bismut, cobalt та інші потрапили в англійську мову з німецької.

У XVII столітті з'явилися нові запозичення в галузі торгівлі та військової справи. Наприклад, groschen ('гріш, старовинна німецька срібна монета'); drilling (('геол.) трійник, зросток трьох кристалів'); fieldmarshal ('фельдмаршал') та інші [10].

У XVIII столітті вплив німецької мови на англійську виявився слабшим, ніж у попередньому. Це, очевидно, пояснюється загальним економічним та політичним занепадом Німеччини після тривалої війни. У другій половині XVIII століття були запозичені деякі слова, що належать до галузі геології, мінералогії та гірничої справи: iceberg, wolfram, nickel, gletscher [4].

У XIX столітті сфера запозичень значно розширюється. З'являється ряд запозичень з галузі гуманітарних наук, громадського життя і політики.

Запозичується багато термінів (в галузі хімії та фізики, філології, мистецтва). Багато з цих запозичень є кальками або інтернаціональними словами. Так, запозичуються деякі терміни, що й сьогодні побутують в царині мовознавства, наприклад: Indo-Germanic (Indogermanisch), Middle English (Mittelenglisch), umlaut, ablaut, folk etymology (Folksetymologie), loanword (Lehnwort) [5].

Слова, що позначають продукти та предмети побуту: marzipan, kohl-rabi, schnapps, kummel, kirsch, vermuth. Слова з галузі музичного мистецтва: leitmotiv, kapellmeister, claviatur, humouresque. Назви тварин: spits, poodle.

Для запозичень XX століття характерне помітне переважання слів, які пов'язані з війною. Найвідоміші з них: black shirt (Schwarzhemd), brown shirt (Braunhemd), Führer – '(іст.) фюрер (А. Гітлер)' та führer – 'диктатор фашистського типу', gauleiter, Gestapo, Hitlerism, Nazi, storm-trooper (Sturmabteilungsman), the Third Reich (das Dritte Reich), blitzkrieg, bunker, Luftwaffe, Wehrmacht.

Аналізуючи англійські запозичення, необхідно зауважити, що в англійській мові існують регіональні варіанти – британський, американський, канадський, південноафриканський, австралійсько-новозеландський. З другої половини XX ст. особливого значення набуває американський різновид англійської мови, унаслідок чого йдеться більшою мірою про англо-американізм в сучасній німецькій мові. Для простоти опису або зі стилістичних міркувань, крім поняття «англійське запозичення», можуть уживатися синонімічні – «англо-американізм», «англіцизм», оскільки в рамках цієї статті розмежування варіантів англійської мови не є важливим.

Англіцизми стали активним джерелом збагачення лексичного складу сучасної німецької мови: вони називають нові поняття та явища, забезпечують мовну економію, допомагають розмежувати подібні за семантикою поняття. Доля англійських запозичень в німецькій мові складає 7-9%. Жодна мова не має сьогодні такого сильного впливу на німецьку мову, як англійська. [2]

Кількість англійських запозичень в усіх сферах діяльності останніми роками збільшилася (у комп'ютерній техніці, економіці, побуті, спорті тощо). Проблему збагачення німецької мови запозиченнями з англійської розглянуто у багатьох дослідженнях.

Англійські запозичення представлені сьогодні практично у всіх сферах життєдіяльності людини, але перші місця в цьому списку займають:

- Реклама охоче використовує англійські та американські поняття, щоб пропагувати чужий спосіб життя і представити своїм клієнтам дух іншого далекого світу. Тому люди і купують Lotion, Snacks, Shorts, Conditioner. Всім відома рекламна лексика - Slogans, Marketing, Corporate Identity, Promotion, Image, Message.

- Техніка, особливо світ комп'ютерів та інтернет, накладає на мову свій особливий відбиток: Mouse, E-Mail, Online, Provider. Але й до цього в німецькій мові вже існували технічні поняття з інших областей техніки: Airbag, Display, Playstation, Gameboy, Joystick і т.д.

- У спорті стає все більше типово американських видів спорту з відповідними їм поняттями, які полегшують спортсменам і вболівальникам їх спілкування і розуміння: Fan, Match, Cross, Freestyle, Penalty, Badminton, Sprint, Finish, Team, Handicap [5].

- Також є й інші джерела англіцизмів: у ЗМІ – Feature, Pay-TV, Motion, Primetime, Print, Slow, Entertainer, в косметичній індустрії - Foundation, Fluid , Eyeliner, Cover, у світі моди - Fashion, Dress, Look, Top, Boots. Сфери, пов'язані з комп'ютером, з інформатикою по праву займають перше місце в цьому списку. Palmtop, handheld, upgrade і scrollen – ще кілька прикладів англіцизмів, що використовуються в цій галузі. Як це все пояснити? При уважному розгляді проблеми виявляється, що на початку зародження комп'ютерної галузі програмісти чесно намагалися використовувати німецькі терміни. Чому ж Rechner перетворився на Computer, Speicher в Memory, а Bildlaufleiste в Scrollbar? Як зазначає С. Боманн «В німецькій мові потрібно використовувати цілі фрази, або ж речення, щоб зобразити технічний термін і часто визначення ніколи повністю не передають семантичне значення. Сюди належать англіцизми, які виражають денотативні та конотативні семантичні поняття, які відсутні у відповідному німецькому семантичному полі» [1].

- Як приклад візьмемо англіцизм Scanner, для перекладу цього технічного терміну в німецькій мові не знайшлося еквівалента, адже Abtaster чи Abtastegerät не достатньо точно здатні передати характеристики цього приладу. Таким чином,

запозичений з англійської мови термін Scanner з гідністю зайняв своє місце в системі німецької мови. Те ж саме стосується і терміну Computer. Спроби знайти німецький еквівалент виявились невдалими, адже англійський варіант і точніший, і коротший за німецький elektronische Datenverarbeitungsanlage. Таким чином, стає очевидним, що німецька мова в усіх областях сучасного суспільного життя (від найпростішого візиту в магазин до найскладніших наук) замінена нечуваною кількістю англійських слів і навіть повністю ними витіснена. У такій тенденції лінгвісти бачать небезпеку, оскільки німецька мова може позбутися своєї виразності і експресивності, а можливо і взагалі майбутнього.

Вітчизняні та зарубіжні германісти відзначають, що сьогодні німецька мова зазнає особливо інтенсивного впливу з боку англійської мови, насамперед її американського варіанта, що знаходить свій прояв на фонологічному, лексичному та семантичному рівнях [7]. При фонетичній асиміляції англоамериканізми можуть повністю зберігати свою вимову (Floating, Voucher, Overdraft, Swap, Swing, Switch), зазнавати часткової субституції (нім. Computer [kom'pju:ta] та англ. computer [kəm'pju:tə]), вимовлятися за фонетичними законами німецької мови (Bonus, Export, Konsols, Import), мати подвійну вимову (Budget з франц. та англ. вимовою) або належати до змішаного типу (пор. нім. Clerk [klark] та англ. clerk [kla:k] тощо). З погляду орфографічної асиміляції існують англо-американізми, які відповідають нормам німецької орфографії повністю або частково: Charter, Import, Export, Broker, Konzern, Test, Internet, Investment тощо, а також такі, які залишаються орфографічно оформленими за нормами мови-продуцента: overdraft, break-even-point, terms of trade, cancelling, letter of credit. При морфологічній асиміляції англоамериканізми засвоюються повністю (das Budget -s, -s, der Trend -s, -s, der Scheck -s, -s, das Management -s, der Job -s, -s, der Computer -s, =, der Chip -s, -s, der Konzern -s, -e, das Clearing -s, -s, der Boom -s, -s, der Swing = i -s,) або зовсім не адаптуються до морфологічної системи німецької мови (letter of credit, fiscal policy, teamwork, terms of payment, cancelling, overdraft, demurrage, brand тощо) [8].

Як відомо, мова краще вивчається за допомогою зворотного зв'язку. Якщо варіант виправдовує себе, він залишається у мові. Нові поняття постійно входять в життя, вимагаючи нових слів для їх назви. Іноді нові назви використовуються зі старими, що продовжують своє існування. Кількість слів у мові, таким чином,

непостійна, вона, як правило, зростає. Вони створюються для найменування нових речей. Нові слова запозичуються або створюються із існуючого мовного матеріалу за схемами, продуктивними на даному етапі її розвитку.

Отже, зробивши аналіз запозичених слів в англійській та німецькій мовах, можна зробити певні висновки. Мова – це процес, а тому кожна жива мова невинно розвивається. Жодна мова не може обійтися без запозичень, в тому числі й англійська та німецька мови. Звичайно, німецьких запозичень в англійській мові значно менше, ніж англійських в німецькій. Це пов'язано з тим, що англійська мова зрозуміла та доступна величезній аудиторії, тоді як число людей, які хоча б у певній мірі володіють німецькою, є значно нижчим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Bohmann S. Englische Elemente im Gegenwartsdeutsch der Werbebranche /Bohmann S. – Marburg : Tectum Verlag, 1996. – S. 313.
2. Carstensen B., H. Galinsky Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte: / Broder Carstensen, Hans Galinsky: – 86 Seiten; Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg; Auflage: 3., verb. Aufl. (1975);
3. Die VDS-Anglizismenliste [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ingoblank.de/PDF/Dateien/anglizismenliste.pdf>.
4. Duden, Deutsches Universalwörterbuch. Dudenverlag Mannheim·Leipzig·Wien·Zürich. 1989.
5. Langenscheidt, Grosswörterbuch Deutsch als Fremdsprache, Berlin, 2003
6. Ахманова О.С. «Словарь лингвистических терминов» М., 1966.
7. Сидоров О. В. Прагматический статус заимствований в современном немецком языке// Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських і слов'янських мов. – К.: КДПІМ, 1991. – С. 10-14.
8. Слаба О.В. Англоамериканізми в лексико-семантичній системі сучасної німецької мови (на матеріалі галузевої лексики економіки): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. національний лінгвістичний ун-т. – К.: 2003. – 19 с.
9. Степанова М.Д., Чернышова И.И. Лексикология современного немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1962. –310 с.
- 10.Шенфельд Г. Запозичення в німецькій мові. Специфіка / Г. Шенфельд. – Харків, 1987. – 210 с.